

Quicksan flora en fauna

Ontwikkeling zonneveld Aardbrandsven

Eelerwoude werkt

met passie aan een mooi

en groen Nederland

Opdrachtgever:

Sunvest Ontwikkeling B.V.
T.a.v. De heer P. de Lange
Maarsenbroeksedijk 37
3542 DM Utrecht

Opdrachtnemer:

Eelerwoude
[Onze vestigingen](#)
088-1471100
info@eelerwoude.nl
www.eelerwoude.nl

Projectgegevens:

Projectnummer:	201038
Datum:	26-1-2021
Projectleider:	T. Rood
Opgesteld:	R. Kroeskop
Gecontroleerd:	B. Haamberg
Status:	Definitief
Versie:	3

© 2020 Eelerwoude

Dit rapport is enkelzijdig opgemaakt.

Inhoudsopgave

1	Huidige situatie en ontwikkeling	5
1.1	Huidige situatie	5
1.2	Voorgenomen ontwikkeling	8
2	Natuurwetgeving en -beleid	11
2.1	Inleiding	11
2.2	Bescherming van soorten	11
2.3	Bescherming van gebieden	11
2.4	Bescherming van houtopstanden	12
2.5	Natuur Netwerk Brabant	13
3	Methode	14
3.1	Inleiding	14
3.2	Bureauonderzoek	14
3.3	Terreinbezoek	14
4	Beschermde soorten	16
4.1	Planten	16
4.1.1	Vleermuizen	16
4.1.2	Overige zoogdieren	18
4.2	Vogels	20
4.3	Reptielen	22
4.4	Amfibieën	22
4.5	Vissen	23
4.6	Ongewervelden	23
5	Conclusie	24
5.1	Beschermde soorten	24
5.1.1	Soorten waarvoor een provinciale vrijstelling geldt	24
5.1.2	Soorten waarvoor geen provinciale vrijstelling geldt	24
5.1.3	Algemene zorgplicht	24
5.2	Bescherming gebieden	24
5.3	Bescherming houtopstanden	25
5.4	Natuur Netwerk Brabant	25
5.5	Uitvoerbaarheid van de plannen	25
5.6	Geldigheid rapportage	25
	Bijlage 1 Wettelijk kader natuurwetgeving	27

Inleiding

Sunvest Ontwikkeling B.V. is voornemens een zonnenveld te ontwikkelen op de locatie Aardbrandsven te Noord-Brabant.

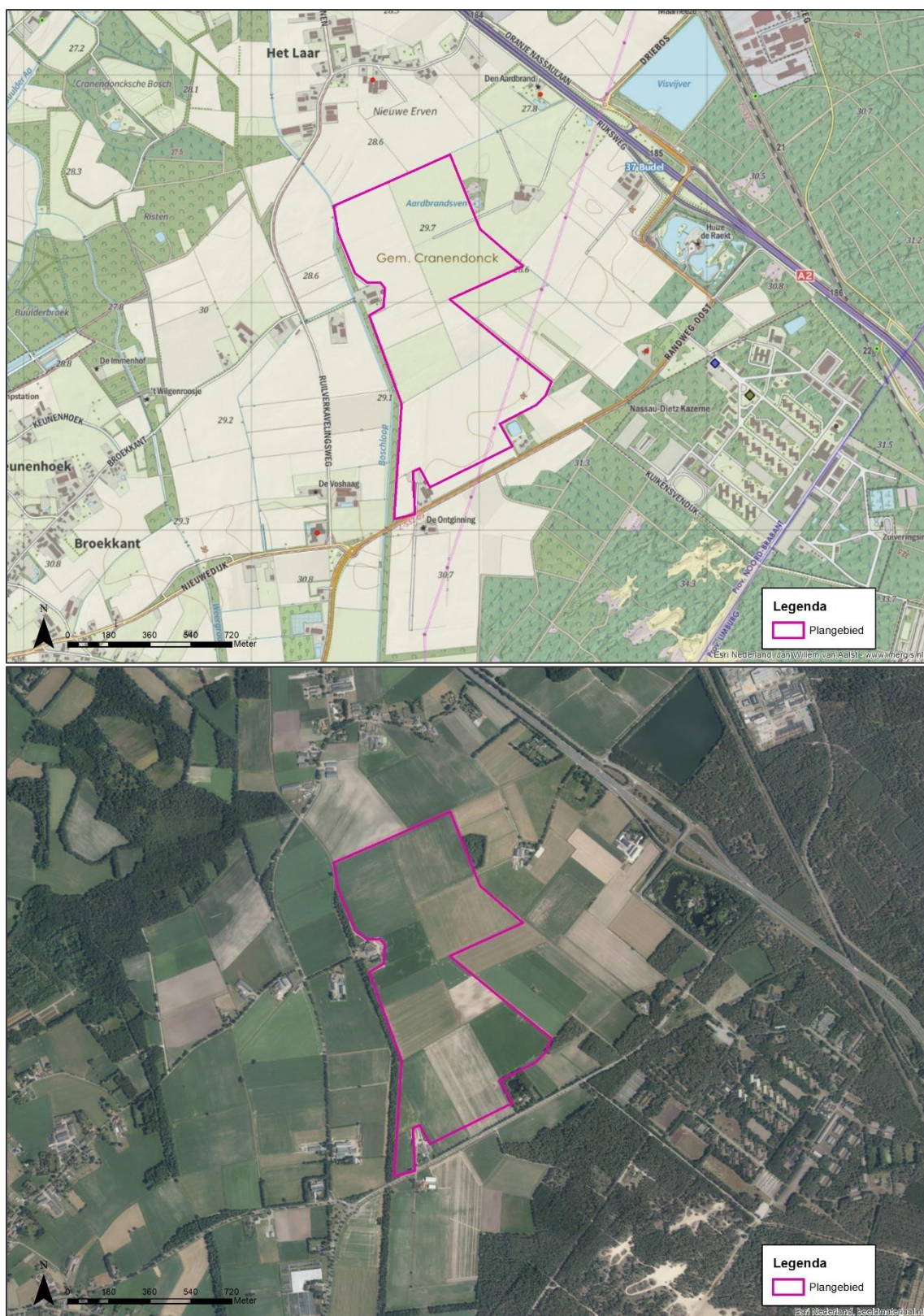
In verband met deze voorgenomen ontwikkeling is een toetsing van de plannen aan de natuurwetgeving en het natuurbeleid noodzakelijk. Met deze toetsing moet duidelijk worden hoe de ontwikkeling gerealiseerd kan worden binnen de kaders van de natuurbescherming.

Eerste stap in deze toetsing is het uitvoeren van een verkennend onderzoek. Op basis van een bureauonderzoek en een veldbezoek wordt aan de hand van aanwezige terreintypen en toevallige waarnemingen van soorten, zo goed mogelijk ingeschat welke beschermde gebieden en plant- en diersoorten aanwezig (kunnen) zijn. Op basis daarvan worden uitspraken gedaan over de (mogelijke) effecten van de voorgenomen ontwikkeling en de eventueel noodzakelijke vervolgstappen. Voorliggende rapportage gaat hier verder op in.

1 Huidige situatie en ontwikkeling

1.1 Huidige situatie

Het plangebied waarbinnen de ontwikkelingen van het zonnenveld valt ligt tussen de dorpen Budel en Maarheeze, in de gemeente Cranendonck. Het plangebied heeft de naam Aardbrandsven, omdat het gebied ten oosten van het plangebied grenst aan een ven met heide en bos. De kavels vormen een gebied langs de Ruilverkavelingsweg en de Randweg-Oost (afbeelding 1). De totale oppervlakte van het beoogde zonnepark en plangebied bedraagt 76,5 hectare. Het huidige gebruik van de percelen is aan de noordkant intensief grasland. De percelen ten zuiden van het plangebied zijn in gebruik als bouwland, waarop de afgelopen 3 jaar diverse producten verbouwd worden zoals mais en aardappelen (Boer&Bunder, 2020). Aan de westkant van het plangebied worden de percelen begrenst door een brede, lange, gevarieerde houtwal. In deze houtwal zijn o.a. zomereik, hazelaar, Amerikaanse vogelkers, sporkehout en berk aanwezig. De houtwal heeft een totale lengte van ruim 2 km en is gemiddeld 28 meter breed. De houtwal loopt in versmalde vorm nog door langs de Randweg-Oost. Ter hoogte van de Randweg-Oost zijn twee erven aanwezig met rondom erfbeplanting. Aan de noordkant van het plangebied is een erf aanwezig die een klein gedeelte van de houtwal doorkruist. De percelen worden door diverse sloten en watergangen begrenst. Aan de rand van de houtwal, ten zuiden van het plangebied, is een torenvalkkast aanwezig. Buiten het plangebied, aan de westkant van de houtwal, loopt een Boschloop. Hier is ook een dam en een onderhoudspad van het Waterschap De Dommel aanwezig. Het plangebied ligt tussen twee natuurgebieden, Weerter en Bundelerbergen (zuid) en het Cranendoncksche Bosch (noord). Hier zijn veel heideterreinen, bos en andere natuurtypen aanwezig. Op minder dan 2 km ten oosten van het plangebied ligt de Rijksweg A2. Op afbeelding 2 worden enkele foto's van het plangebied getoond.

Afbeelding 1. Ligging plangebied. Boven met topografische kaart (van Aalst, 2020), onder met luchtfoto 2018 (ESRI, 2020).

Afbeelding 2. Impressie plangebied, situatie op maandag 12 oktober 2020.

1.2 Voorgenomen ontwikkeling

Aanleg zonnenveld

Het plangebied voor de ontwikkeling van het zonnenveld bestrijkt 76,5 hectare. Deze oppervlakte wordt niet volledig ingedeeld met zonnepanelen. Er ongeveer 32% aan groen inpassing in het plangebied ten opzichte van het totaal oppervlak. 4% van het oppervlak wordt ingezet voor halfverharde onderhoudspaden. Er is expliciet ruimte vrijgehouden ten behoeve van natuurontwikkeling en toekomstige landschapswaarden. Het overige deel van ca. 64% wordt ingedeeld met zonnepanelen. De panelen worden gepositioneerd in een zuid opstelling. Deze opstelling biedt de hoogste efficiëntie voor de opwekking van duurzame energie, en is tevens het beste voor de flora en fauna onder de panelen door de onderlinge afstand van de rijen en ruimte tussen de panelen. Ten behoeve van de stabiliteit van de zonnepanelen worden stalen palen in de grond in geheid. Na de exploitatieperiode van 25 jaar worden deze op een eenvoudige wijze, zonder graafwerkzaamheden, uit de grond genomen. Betonnen funderingen zijn niet benodigd (Eelerwoude, 2020). Het zonnenveld wordt omheind doormiddel van een gaashek (Adviesbureau Haver Droeze, 2020). Afbeelding 3 toont een voorlopige inrichtingsschets van het zonnenveld.

Ruimte voor natuur

Men is voornemens om het zonnepark in te richten met een daarvoor bestemde natuurzone. Zo is aan de noordzijde de waterloop doorgezet en is deze gekoppeld aan een brede strook dicht struweel met natte natuur, dat loopt in de richting van het Aardbrandsven. De percelen noordelijk hiervan zijn door Waterschap De Dommel aangewezen als incidentele overstromingsgebieden en de natte natuur sluit hier goed bij aan. Ten behoeve van de kamsalamander wordt in de natte natuurzone stilstaand wateroppervlak gecreëerd. Het water wordt door struweel gedeeltelijk beschaduwd en beschikt over een goed ontwikkelde water- en

oevervegetatie. De waterpartij is ca. 1 m diep en heeft aan de noordzijde flauwe oevers met gevarieerde oever- en waterplanten. Aan de zuidzijde wordt het water door dicht struweel begrenst (1,5 meter hoogte) met een rietkraag. Ten behoeve van de Geelgors wordt tussen en rondom de velden struweel- en bossingels aangelegd. In de rand aan de oostzijde wordt een bossingel aangeplant van 8 meter breedte, welke kan uitgroeien tot 5 meter hoogte. Tussen de velden dwars op de bosstrook naast de waterloop worden scheerhagen aangelegd die 1x per 2 jaar worden gesnoeid op 1,5 meter hoogte. Rond de lagere velden onder de hoogspanning worden struweel-singels (hagen) aangelegd die 1x per 6 jaar worden teruggezet op 1,5 meter hoogte. Alle plantmateriaal is streekeigen en draagt bij aan het gewenste biotoop. Onder de panelen wordt kruidenrijk gras onderhouden door begrazing met schapen. Aan de randen in de zomen van de struweelsingels wordt een bloemrijk mengsel gezaaid en wordt verschrallingsbeheer toegepast (geen begrazing). Onder de hoogspanning wordt heidevegetatie ontwikkeld in een doorlopende strook. Dit kan selectief door schapen worden beheerd. Aan de Randweg oost worden enkele stukken niet met zonnepanelen bebouwd ten behoeve van het uitzicht van de ernaast gelegen erven. Hier worden aan de achterzijde, gezien vanaf de weg, fruitbomen geplant en wordt de grond verder beheerd als hooiland. Ten behoeve van vleermuizen worden hier kasten opgehangen (Adviesbureau Haver Droeze, 2020).

Planning

De start van de bouw is afhankelijk van het moment waarop de vergunningen zijn verleend en de benodigde rijkssubsidies zijn toegewezen. Het uitgangspunt is om op 1 juli 2023 te starten met de bouw van het zonneveld en de exploitatie te laten beginnen op 1 december 2023. De periode voor het installeren van de zonnepanelen en plaatsen van de omvormers beslaat een periode van 6 maanden. De bouw wordt bewerkstelligd door het moederbedrijf van Sunvest, genaamd ProfiNRG (Eelerwoude, 2020).

Looptijd

Het zonneveld is van tijdelijke aard. Na 25 jaar wordt het zonneveld volledig ontmanteld. De zonnepanelen met bijbehorende installaties worden dan verwijderd en de grond teruggebracht naar de staat, van voor de exploitatieperiode. Aan het eind van de levensfase zorgt Sunvest voor een milieuvriendelijke verwerking van het elektronisch gebruikt materiaal, zoals de bekabeling, zonnepanelen, omvormers en transformatoren. De richtlijnen van de (AEEA) zijn het uitgangspunt voor de ontmantelingsfase. In de vergunning worden de verplichting omtrent de ontmanteling vastgelegd (Eelerwoude, 2020). In deze effectenbeoordeling gaan wij ervan uit dat de natuurontwikkeling blijvend is en niet na verloop van tijd verdwijnt. Wijzigingen of aanpassingen kunnen in het kader van de soortbescherming tot andere conclusies leiden.

2 Natuurwetgeving en -beleid

2.1 Inleiding

De Wet natuurbescherming bestaat uit drie onderdelen: de bescherming van soorten, de bescherming van gebieden en de bescherming van houtopstanden. De kern van het natuurbeleid wordt gevormd door het Natuurnetwerk Nederland, dat een samenhangend netwerk vormt van natuurgebieden. De provincies zijn het bevoegd gezag. Alleen in een aantal situaties, zoals bij ruimtelijke ingrepen waarmee grote nationale belangen zijn gemoeid, is het Rijk het bevoegd gezag. In dit hoofdstuk wordt kort ingegaan op de relevante wetgeving en het natuurbeleid voor het plangebied.

2.2 Bescherming van soorten

Het uitgangspunt bij het onderdeel soortenbescherming is dat geen schade mag worden toegebracht aan beschermde dieren of planten. De wet kent een drietal beschermingsregimes; beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn, beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn en beschermingsregime “andere soorten”. Elk beschermingsregime heeft zijn eigen verbodsbepalingen.

Voor ieder ruimtelijk plan of ruimtelijke ontwikkeling is het verplicht om te toetsen of deze leidt tot overtreding van de betreffende verbodsbepalingen. Wanneer er sprake is van een overtreding dient er onderzocht te worden of er een vrijstelling geldt. Indien er geen vrijstelling geldt, kan het aanvragen van een ontheffing noodzakelijk zijn. Bijlage 1 gaat verder in op het wettelijk kader bij toetsing aan de Wet natuurbescherming, onderdeel soortenbescherming.

Gevolgen plangebied

De Wet Natuurbescherming is een nationale Wet. Indien negatieve effecten worden verwacht door activiteiten of ontwikkelingen is een toetsing aan de Wet Natuurbescherming noodzakelijk. In hoofdstuk 5 wordt verder ingegaan op de aanwezigheid van beschermde soorten en welke effecten de voorgenomen ontwikkeling heeft op deze soorten.

2.3 Bescherming van gebieden

Met het onderdeel gebiedenbescherming worden binnen de Wet natuurbescherming de Natura 2000-gebieden beschermd. Natura 2000 is een samenhangend netwerk van natuurgebieden in Europa. Natura 2000 bestaat uit gebieden die zijn aangewezen in het kader van de Europese Vogelrichtlijn (79/409/EEG) en gebieden die zijn aangemeld op grond van de Europese Habitatrichtlijn (92/43/EEG). Voor alle gebieden gelden instandhoudingsdoelstellingen. De kern van de bescherming is dat deze instandhoudingsdoelstellingen niet in gevaar mogen worden gebracht.

Activiteiten mogen geen negatieve effecten hebben op de waarden waarvoor het gebied is aangewezen. Voor activiteiten of projecten die schadelijk zijn voor de beschermde natuur geldt een vergunningplicht. Hierdoor is in Nederland een zorgvuldige afweging gegarandeerd bij projecten die gevolgen kunnen hebben voor natuurgebieden.

Gevolgen plangebied

Niet stikstof-gerelateerde effecten:

In de directe omgeving van het plangebied ligt een Natura 2000-gebied. Ten zuiden van het plangebied, op enkele meters afstand, ligt het dichtstbijzijnde Natura 2000-gebied Weerter- en Budelerbergen & Ringselvenen. De aard van de voorgenomen werkzaamheden en ontwikkeling maken dat de effecten uitsluitend tot het plangebied of in de zeer directe zone eromheen beperkt blijven. Gezien de invulling van de tussenliggende gebieden en de voorgenomen ontwikkelingen is er geen sprake van mogelijk negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied, zij het door een rechtstreekse invloed, cumulatieve invloed of externe werking. Een toetsing op grond van de Wet natuurbescherming van niet stikstof-gerelateerde effecten, wordt daarom niet noodzakelijk geacht.

Stikstof-gerelateerde effecten

De aanleg van het zonnepark zal met elektrische machines worden uitgevoerd, waardoor er geen sprake is van stikstof uitstoot. Een AERIUS-berekening is echter altijd noodzakelijk om de precieze uitstoot en depositie van stikstof, en de gevolgen daarvan op Natura 2000-gebieden te bepalen (AERIUS, 2020). Deze AERIUS berekening is reeds uitgevoerd en wordt als apart document meegeleverd. De AERIUS-berekening maakt geen onderdeel uit van deze quickscan.

2.4 Bescherming van houtopstanden

Het omhakken of rooien van bomen is gelet op de Wet natuurbescherming niet zomaar toegestaan. Dit geldt ook bij het rooien of het verrichten van handelingen die de dood of ernstige beschadiging van bomen tot gevolg hebben. Hieronder valt ook beschadiging door vee. Onder bos wordt verstaan:

- alleen bossen die buiten de ‘bebouwde kom Boswet’ liggen;
- alle beplantingen van bomen die groter zijn dan 10 are (1.000 m²);
- bomen in een rijbeplanting, als de rij uit meer dan 20 bomen bestaat.

De gemeente stelt de grenzen van de ‘bebouwde kom Boswet’ bij besluit vast. Deze grenzen kunnen afwijken van de ‘bebouwde kom Verkeerswet’. Het besluit wordt door de provincie goedgekeurd. De grenzen zijn bij de gemeente na te vragen.

De bescherming van houtopstanden kent twee belangrijke instrumenten: meldingsplicht en herplantplicht. Een kapmelding is verplicht bij de kap van bomen buiten de bebouwde kom indien kap plaatsvindt in een houtopstand. Veelal geldt een 1 op 1 herplantplicht. Provincies bepalen welke gegevens bij een melding moeten worden aangeleverd. Voor het vellen van een houtopstand in verband met realisatie van een Natura 2000-doel is er geen herplantplicht.

De voorgenomen kap van een houtopstand hoeft niet gemeld te worden als het gaat om:

- houtopstanden binnen de bij besluit van de gemeenteraad vastgestelde grenzen van de bebouwde kom;
- houtopstanden op erven of in tuinen;
- fruitbomen en windschermen om boomgaarden;
- naaldbomen, kennelijk bedoeld om te dienen als kerstbomen, indien niet ouder dan twintig jaar;
- kweekgoed;
- uit populieren of wilgen bestaande:
 - wegbeplantingen;
 - beplantingen langs waterwegen, en
 - eenrijige beplantingen langs landbouwgronden.
- het dunnen van een houtopstand;
- uit populieren, wilgen, essen of elzen bestaande beplantingen die kennelijk zijn bedoeld voor de productie van houtige biomassa, indien zij:
 - ten minste eens per tien jaar worden geoogst;

- bestaan uit minstens tienduizend stoven per hectare per beplantingseenheid, zijnde een aaneengesloten beplanting die niet wordt doorsneden door onbeplante stroken breder dan twee meter, en
- zijn aangelegd na 1 januari 2013.
- het vellen van houtopstanden ter uitvoering van een instandhoudingsmaatregel of een passende maatregel;
- het vellen van houtopstanden voor de aanleg en het onderhoud van brandgangen op natuurterreinen;
- het vellen van houtopstanden en herbeplanten op een wijze die is beschreven in een goedgekeurde gedragscode.

De provincie kan een kapverbod opleggen. Mag er wel worden gekapt, dan moeten er meestal ook nieuwe bomen worden aangeplant. De provincie kan een ontheffing of vrijstelling verlenen. Dit hangt ervan af of hiervoor een provinciale verordening is opgesteld. Mogelijk is ook een omgevingsvergunning nodig. Het aanvragen van deze vergunning en het indienen van een kapmelding moet apart van elkaar uitgevoerd worden.

Gevolgen plangebied

Er worden binnen het plangebied geen bomen gekapt. Een nadere toetsing van houtopstanden is daarom niet noodzakelijk.

2.5 Natuur Netwerk Brabant

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is het Nederlands netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden. In de wet heet dit de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Provincies hebben hiervoor soms een andere benaming. Zo wordt het in Brabant het Natuur Netwerk Brabant genoemd, verder aangeduid als NNB.

Het netwerk moet natuurgebieden beter met elkaar en met het omringende agrarisch gebied verbinden. Het Natuurnetwerk is de kern van het Nederlandse natuurbeleid. De provincies zijn verantwoordelijk voor de begrenzing en de ontwikkeling van dit natuurnetwerk. In of in de directe nabijheid van het NNN geldt het ‘nee, tenzij’- principe. In principe zijn er geen ontwikkelingen toegestaan als zij de wezenlijke kenmerken of waarden van het gebied aantasten.

Wanneer bij een ontwikkeling mogelijke effecten op het NNB denkbaar zijn, is het noodzakelijk een NNB-toetsing uit te voeren.

Gevolgen plangebied

Het plangebied zelf maakt geen onderdeel uit van het NNB. Het plangebied grenst wel aan de westkant (ter hoogte van de houtwal) aan het NNB-gebied. De houtwal is aangemerkt als natuur- en beheertype L01.02 “Houtwal en houtsingel”. De watergang aan de westzijde van de houtwal is aangemerkt als natuur- en beheertype N03.01 “Boschloop en Bron” (Provincie Noord-Brabant, 2020). Met de voorgenomen werkzaamheden worden geen negatieve effecten verwacht op de wezenlijke waarden en kenmerken van het NNB. Van afname van areaal is geen sprake, tevens worden geen effecten verwacht die de wezenlijke waarden en kenmerken van het NNB significant aantasten. In tegenstelling tot andere provincies kent het Natuur Netwerk Brabant externe werking. Gezien de ligging en de aard van de voorgenomen ontwikkelingen, worden er geen externe effecten verwacht op het aangrenzende NNB gebied. De waterhuishouding en bodemtoestand wordt niet beïnvloed. Daarnaast wordt er gedurende 25 jaar geen bemesting meer toegepast. Een toetsing aan het NNB wordt niet noodzakelijk geacht.

3 Methode

3.1 Inleiding

De aanwezige natuurwaarden zijn in beeld gebracht op basis van bestaande inventarisatiegegevens en een verkennend veldbezoek.

3.2 Bureauonderzoek

Voor het bureauonderzoek is indien beschikbaar gebruikgemaakt van landelijke, provinciale en regionale verspreidingsinformatie:

- De NDFF (Nationale Databank Flora en Fauna) is daarnaast geraadpleegd. De NDFF heeft meer dan honderd miljoen gevalideerde waarnemingen door heel Nederland. Deze database bevat beschermde, zeldzame tot zeer zeldzame en algemeen voorkomende plant- en diersoorten in Nederland. Voor dit plangebied is een breder gebied getrokken dan het huidige plangebied en zijn er gevalideerde waarnemingen uit het gebied opgeroepen tot 10 jaar terug.
- De landelijke verspreidingsinformatie uit atlassen, die deels gedateerd is, is gebruikt om na te gaan of nabij het plangebied in het verleden beschermde soorten zijn aangetroffen. Exacte locaties of data van de waarnemingen waren daarbij veelal niet bekend. Deze gegevens hebben vaak betrekking op atlasblokken (5x5 kilometer) en kunnen daardoor betrekking hebben op waarnemingen buiten het plangebied.
- De flora- en faunadatabase van Eelerwoude is eveneens geraadpleegd. Eelerwoude heeft meerdere onderzoeken in de omgeving van Brabant uitgevoerd. De data van deze onderzoeken zijn opgeslagen in deze database.

3.3 Terreinbezoek

Op basis van een eenmalig veldbezoek is de geschiktheid van het onderzoeksgebied voor de verwachte soorten en/of soortgroepen beoordeeld. Het veldbezoek is overdag door R. Kroeskop uitgevoerd, ecologisch adviseur bij Eelerwoude (zie kader). Het veldbezoek is uitgevoerd op 12 oktober bij 13°C, betrokken weer en windkracht 1 Bft. Het gaat hier om een deskundigenoordeel op basis van de fysieke gesteldheid van het terrein (biotopenonderzoek). Daarnaast zijn de aangetroffen belangwekkende soorten genoteerd.

De recente bewerkte akker maakte het mogelijk om eventuele zoogdieren doormiddel van sporen op naam te brengen. Tijdens het veldbezoek zijn diverse verse sporen gevonden van zoogdieren. Hierbij is gebruik gemaakt van de kennis en de literatuur afkomstig uit de "Veldgids diersporen van Europa". Ecoloog R. Kroeskop heeft recent een cursus diersporen gevolgd bij de zoogdierenvereniging.

Kader – Ecologisch deskundige

De veldmedewerkers van Eelerwoude beschikken over een uitgebreide ervaring met de betreffende soortgroepen en voldoen aan de criteria van 'ecologisch deskundige'. Met een ecologisch deskundige wordt bedoeld een persoon die voor de situatie en soorten ten aanzien waarvan hij of zij gevraagd is te adviseren en/of te begeleiden, aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. De ervaring en kennis dienen te zijn opgedaan doordat de deskundige:

- op HBO- dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie; en/of
- op MBO-niveau een opleiding heeft afgerond met als zwaartepunt de Wet natuurbescherming, soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van die soorten; en/of
- als ecooloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, zoals bijvoorbeeld een bureau welke is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus; en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en is aangesloten bij en werkzaam voor de daarvoor in Nederland bestaande organisaties (zoals bijvoorbeeld Zoogdierverseniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk Gebied; en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenmonitoring en/of -bescherming.

4 Beschermde soorten

Dit hoofdstuk beschrijft de tijdens het veldbezoek waargenomen soorten, al dan niet aangevuld met gegevens uit de literatuur en andere informatiebronnen. Vervolgens worden eventuele effecten beschreven als gevolg van de voorgenomen ontwikkeling.

4.1 Planten

Voorkomen en functie

Er zijn tijdens het veldbezoek geen beschermde plantensoorten aangetroffen. Wel komen er een aantal algemeen voorkomende plantsoorten voor. Het gaat ondermeer om de akkersoorten uitstaande melde, herderstasje, akkerdroogbloem en biet. Deze typische akkersoorten staan veelal langs de rand van de akkers waar o.a. mais en aardappelen worden verbouwd. Het intensief agrarisch grasland bestaat vooral uit soorten als Engels raaigras, paardenbloem en ridderzuring, allen soorten die een zeer voedselrijke standplaats indiceren. Gelet op de aanwezige terreintypen (intensief gras- en akkerland), het beheer en de functie van het plangebied is het niet waarschijnlijk dat binnen het plangebied beschermde plantensoorten voorkomen. Ten noorden van het plangebied is ruim 40 jaar terug blaasvaren aangetroffen (NDFF, 2020). Blaasvaren groeit op rotsen, puinhellingen en oude muren, op hellingen en in hellingbossen, langs bosgreppels en holle wegen en verder op boomstompen. Betreffend biotoop ontbreekt binnen het plangebied. De grootste dichtheden blaasvaren bevinden zich op de oude kasteelmuren van Maastricht en Valkenburg (Limburg) (FLORON, 2020). Ter plekke van het zonnepark is de soort echter niet aangetroffen. Negatieve effecten op blaasvaren worden met de realisatie dan ook niet verwacht. Ruim 100 jaar terug kwam hier de beschermde soort lange zonnedaauw voor (NDFF, 2020). Lange zonnedaauw is een karakteristieke soort van permanent natte, zeer voedselarme plaatsen in hoogveenslenken (FLORON, 2020). Gezien het huidige intensieve landgebruik en het ontbreken van voedselarme plaatsen en hoogveen wordt deze soort uitgesloten van het plangebied.

Effecten en ontheffing

In het plangebied zijn geen beschermde plantensoorten aangetroffen. Deze kunnen op grond van het ongeschikte biotoop en bekende verspreidingsgegevens worden uitgesloten in het plangebied. Nader onderzoek of een ontheffing Wet natuurbescherming voor planten is niet aan de orde.

Conclusie: nader onderzoek of het aanvragen van een ontheffing is in het kader van de Wet natuurbescherming voor beschermde flora niet noodzakelijk.

Zoogdieren

4.1.1 Vleermuizen

Voorkomen en functie

In het plangebied is tijdens het dagbezoek beoordeeld of de locatie geschikt is voor vleermuizen. Hierbij is onderscheid gemaakt in: verblijfplaats, vliegroute en foerageergebied. In het plangebied kunnen de volgende vleermuissoorten voorkomen: gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis, laatvlieger, watervleermuis, gewone grootoorvleermuis (rond de erven) en mogelijk ook meervleermuis.

Verblijfplaats

Vleermuizen maken gedurende het jaar gebruik van een netwerk van vaste rust- en verblijfplaatsen (zie kader - Vleermuisverblijfplaatsen). Deze verblijfplaatsen kunnen de volgende functies hebben:

- kraamverblijfplaats;
- zomerverblijfplaats;
- paar- en/of baltsverblijfplaats;
- winterverblijfplaats.

Kader - Vleermuisverblijfplaatsen

Onder de vleermuizen zijn gebouw bewonende en/of boom bewonende soorten aanwezig. Gewone dwergvleermuis en laatvlieger zijn hoofdzakelijk gebouw bewonend. Rosse vleermuis en watervleermuis zijn voornamelijk boom bewonende en gewone grootoorvleermuis en ruige dwergvleermuis bewonen zowel bomen als gebouwen. Voorbeelden van verblijfplaatsen in gebouwen zijn ruimtes in spouwmuren en achter boeiboorden en gevelbetimmering. Holten en spleten in bomen en ruimtes achter loszittend schors zijn voorbeelden van verblijfplaatsen in bomen.

Vanuit de verschillende functies van de verblijfplaats worden weer andere eisen gesteld aan bijvoorbeeld het klimaat, de toegankelijkheid en de expositie van het verblijf ten opzichte van de zon. Als kraamverblijfplaats worden meestal gebouwen en/of bomen uitgekozen waarbinnen een constant klimaat heerst. Bij gebouwen zijn dit voornamelijk woningen met een spouwmuur of een geïsoleerd dak. Sommige vleermuizen hebben aan een opening van 1-2 cm voldoende om naar binnen te kruipen. Bij bomen gaat het meestal om dikke, oude bomen met een dikke restwand.

In het plangebied zijn geen gebouwen of bomen aanwezig die potentieel geschikt zijn als verblijfplaats voor vleermuizen. Enkele, buiten het plangebied liggende erven met bebouwing en bomen zijn mogelijk wel geschikt als verblijfplaats voor vleermuizen.

Foerageergebied en vliegroutes

Het plangebied zelf is qua openheid in het landschap ongeschikt als foerageergebied voor vleermuizen. Door het open karakter hebben weersomstandigheden (waaronder wind en regen) vrij spel binnen het plangebied. De directe omgeving daarentegen is wel geschikt als foerageergebied, ondermeer door de aanwezigheid van de houtwal, Boschloop en de omringende natuurgebieden/woonerven. Vleermuizen gebruiken lijnvormige elementen om zich langs te verplaatsen, zoals houtsingels en houtwallen, welke als vliegroute kan dienen. De houtwal in combinatie met de Boschloop aan de westkant van het plangebied is geschikt voor vleermuizen om zich langs te verplaatsen en te foerageren.

Effecten en ontheffing

Alle vleermuissoorten zijn beschermd onder de Wet natuurbescherming met beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn. Het opzettelijk verstoren, vangen en doden van individuen van beschermde soorten, alsmede het beschadigen of vernielen van vaste verblijfplaatsen, inclusief de functionele leefomgeving, is verboden vanuit de Wet natuurbescherming. De functionaliteit van de verblijfplaatsen van vleermuizen dienen te allen tijde gegarandeerd te blijven (zie ook kader - Foerageergebieden en vliegroutes).

Door de afwezigheid van bebouwing en bomen binnen het plangebied worden negatieve effecten op verblijfplaatsen van vleermuizen uitgesloten. De aangrenzende erven en beplanting bieden mogelijk wel verblijfsmogelijkheden voor vleermuizen. Deze vallen buiten de invloedssfeer van het plangebied, waardoor ook hier eventuele negatieve effecten zijn uit te sluiten.

Met betrekking tot het foerageergebied en de vliegroutes van de vleermuizen zal de herinrichting geen effect hebben op de functionaliteit van het gebied. Essentieel foerageergebied is in het plangebied niet aanwezig. De vliegroute (houtwal) blijft met de ontwikkeling behouden. Daarnaast blijft het plangebied ook na de realisatie van het zonneveld beschikbaar voor vleermuizen. Een deel van het zonneveld dat als natuur wordt ingericht zoals beschreven in paragraaf 2.2 zal een positief effect hebben op vleermuizen. Met de realisatie van het zonneveld wordt geen extra verlichting aangebracht of toegepast. Negatieve effecten op foerageergebied en vliegroutes worden daarmee uitgesloten.

Conclusie: nader onderzoek of het aanvragen van een ontheffing is in het kader van de Wet natuurbescherming voor vleermuizen niet noodzakelijk.

Kader - Foerageergebieden en vliegroutes

Foerageergebieden en vliegroutes van vleermuizen zijn beschermd indien bij het verdwijnen ook een verblijfplaats ongeschikt wordt. Bijvoorbeeld door het onderbreken van een vliegroute wordt een foerageergebied onbereikbaar, waardoor de vleermuizen onvoldoende voedsel kunnen vinden. Bij het verdwijnen van foerageergebieden of vliegroutes wordt derhalve onderzocht of er voldoende bereikbare alternatieven zijn.

Vleermuizen maken gebruik van lijnvormige landschapselementen zoals bomenrijen en singels om zich langs te verplaatsen. Een aaneengesloten kronendak heeft hierbij de voorkeur. Van vleermuizen is bekend dat onderbrekingen in de lijnstructuur maximaal 100 tot 200 meter mogen bedragen (kleinere en langzaam vliegende soorten 50 meter). Wanneer de onderbrekingen groter zijn dan deze afstand kunnen sommige soorten deze afstand niet overbruggen en zullen ze uitwijken naar alternatieve vliegroutes en foerageergebieden.

4.1.2 Overige zoogdieren

Voorkomen en functie

Soorten waarvoor een provinciale vrijstelling geldt

Op basis van het aanwezige biotoop, sporen, literatuurgegevens en expertise zijn onder andere de volgende algemeen voorkomende zoogdieren binnen het plangebied aanwezig of te verwachten: ree, wild zwijn, haas, konijn en diverse algemene muizen. Deze soorten kunnen het plangebied gebruiken als (onderdeel van hun) leef- en foerageergebied. Daarnaast maken een aantal van het plangebied gebruik als migratieroute. Tijdens het veldbezoek zijn diverse verse sporen van o.a. ree en wild zwijn aangetroffen. Op de akker waar aardappels verbouwd zijn, waren diverse wroetsporen van wild zwijn zichtbaar.

Soorten waarvoor geen provinciale vrijstelling geldt

Das

Tijdens het veldbezoek zijn diverse sporen van das aangetroffen. Deze sporen bevonden zich aan de zuidkant van het plangebied, ter hoogte van de houtwal. Na aantreffen van de sporen is gezocht naar eventuele (bij)burchten in de houtwal. Dassen hebben in houtwallen of hoger gelegen bossen vaak hun verblijfplaatsen. De omringende akkerpercelen van de (bij)burcht (waar vaak hakvruchten worden verbouwd) worden door de das gebruikt om voedsel te zoeken. Tijdens het veldbezoek zijn geen burchten van dassen aangetroffen. Gezien de lengte en omvang van de houtwal kan een eventuele burcht gemakkelijk over het hoofd worden gezien. De NDFF-data van de afgelopen 10 jaar laten ook geen waarnemingen van das zien. De sporen wijzen op een toevallig passerend individu. Mogelijk is er in de houtwal een (bij)burcht van das aanwezig.

Kleine marterachtigen

Van de kleine marterachten (wezel, hermelijn en bunzing) wordt het plangebied gebruikt om zich langs te verplaatsen. Verblijfplaatsen, in de vorm van takkenhopen, takkenrillen of rommelhoekjes zijn niet aangetroffen. Wellicht dat een enkele wezel, bunzing of hermelijn aanwezig is op één van de erven buiten het

plangebied. Kleine marterachtigen gebruiken de groene elementen om zich langs te verplaatsen. De houtwal aan de westkant van het plangebied biedt mogelijk een schuilplaats voor wezel of bunzing. De hermelijn is een wat kritische, en zeldzamere soort met specifieke terreineigenschappen. De NDFF-data van de afgelopen 10 jaar laten geen verspreidingsgegevens zien van kleine marterachtigen (NDFF, 2020). Verwacht wordt dat het plangebied incidenteel door enkele kleine marterachtigen gebruikt.

Steenmarter

Een andere beschermde soort die rondom Brabant voorkomt is de steenmarter (NDFF, 2020). Er zijn geen (prooi)sporen of latrines binnen en rondom het zonneveld aangetroffen. Ook zijn verblijfplaatsen, of aanwijzingen hiervan niet gevonden. Het plangebied maakt mogelijk onderdeel uit van het leefgebied van steenmarter, maar betreft hier geen essentieel leefgebied voor deze soort.

Overige beschermde zoogdieren

Andere beschermde soorten waarvoor geen vrijstelling geldt, zoals eekhoorn en boommarter, worden niet in het plangebied verwacht. Verblijfplaatsen ontbreken van deze soorten, er is geen geschikt leefgebied voorhanden. Mogelijk dat voor enkele soorten het plangebied wel onderdeel uitmaakt als leefgebied en migratieroute.

Effecten en ontheffing

Soorten waarvoor een provinciale vrijstelling geldt

De ingreep zal naar verwachting leiden tot een beperkt verlies van leefgebied van de genoemde (algemeen) voorkomende zoogdieren met het beschermingsregime “andere soorten”. Voor ree en wild zwijn zal men faunapassages toepassen. Met de toepassing van deze faunapassages kunnen ree, wild zwijn maar ook andere zoogdieren gebruik blijven maken van het plangebied (Adviesbureau Haver Droeze, 2020). Daarnaast zijn voor deze beschermde soorten bij een ruimtelijke inrichting door de provincie Noord-Brabant een vrijstelling van de ontheffingsplicht opgesteld.

Soorten waarvoor geen provinciale vrijstelling geldt

Voor bovenstaande soorten, de soorten met een bescherming als, das, wezel, hermelijn, bunzing, steenmarter, eekhoorn en boommarter geldt dat negatieve effecten zijn uit te sluiten. Verblijfplaatsen en essentieel leefgebied zijn ter plaatse van het zonnepark niet aangetroffen en worden niet verwacht. Mogelijk maakt het plangebied wel onderdeel uit van het leefgebied van de betreffende soorten. De houtwal en watergangen blijven behouden. Voor de das geldt dat de soort de percelen moet kunnen blijven betreden. Door het gaashek 20 centimeter (vanaf maaiveld) te laten beginnen kan een eventuele das het plangebied blijven gebruiken om zich te verplaatsten tussen de omringende gebieden. Mits men de maatregel van het gaashek in acht neemt worden negatieve effecten op grondgebonden zoogdieren niet verwacht.

Conclusie: mits men het gaashek 10 centimeter boven maaiveld laat beginnen is nader onderzoek of het aanvragen van een ontheffing in het kader van de Wet natuurbescherming voor grondgebonden zoogdieren niet noodzakelijk.

4.2 Vogels

Voorkomen en functie

Alle vogels zijn als soort beschermd in de Wet natuurbescherming. Onderscheid wordt gemaakt tussen vogels met jaarrond beschermde nesten, vogels met jaarrond beschermde functionele leefomgeving en overige (broed)vogels.

Onder de vogels met jaarrond beschermde nesten vallen onder andere soorten die hun nesten ook buiten het broedseizoen gebruiken, soorten die elk jaar op dezelfde plaats broeden en daarin zeer honkvast zijn en soorten die steeds van hetzelfde nest gebruik maken en niet of nauwelijks zelf een nest kunnen bouwen. Onder de vogels met jaarrond beschermde leefomgeving vallen soorten die weliswaar vaak terugkeren naar de plaats die zij het jaar daarvoor hebben gebruikt of de directe omgeving daarvan, maar die wel over voldoende flexibiliteit beschikken om, als de broedplaats verloren is gegaan, zich elders te vestigen.

Jaarrond beschermde nesten

Verblijfplaatsen van vogelsoorten, of aanwijzingen (braakballen of uitwerpselen) hiertoe, die jaarrond van vaste rust- en verblijfplaatsen gebruikmaken zijn niet aangetroffen binnen het plangebied. Gebouwen of geschikte bomen waar jaarrondsoorten kunnen verblijven zijn niet aanwezig. Tijdens het veldbezoek is wel een jagende buizerd aangetroffen. Ter hoogte van de akkerpercelen was een jagende sperwer aanwezig. Andere soorten zoals kerkuil, grote gele kwikstaart en boomvalk kunnen het plangebied gebruiken om te jagen. Al gebruikt de grote gele kwikstaart voornamelijk de bekeken en randen als leefgebied.

Overige (broed)vogels

De aangetroffen vogels binnen en direct rondom het plangebied vallen onder de algemene broedvogels van bossen, struwelen en akkers. Onder andere de volgende vogelsoorten kunnen gebruikmaken van het plangebied; houtduif, gele kwikstaart, geelgors, kneu, witte kwikstaart, merel, roodborst en winterkoning. In de houtwal zijn verschillende nesten aangetroffen van algemeen voorkomende broedvogels.

Niet-broedvogels

Het plangebied, met name de akkerpercelen, wordt door toendrarietganzen, wilde zwaan en wilde zwaan gebruikt om te foerageren (NDFF, 2020). In de periode half oktober tot en met half april zijn genoemde soorten in Nederland aanwezig. In 2014 en 2015 zijn hier diverse waarnemingen gedaan van pleisterende ganzen en zwanen. De wilde zwaan en kleine zwaan staan op de rode lijst. Door klimaatverandering schuiven de groepen ganzen en zwanen steeds verder naar het oosten, richting Duitsland. De afname van de wilde zwanen heeft waarschijnlijk te maken met de mate van broedsucces in de toendra van Fenno-Scandinavië en het noorden van Rusland (Vogelbescherming Nederland, 2021). Het is onbekend of de huidige akkerpercelen momenteel door toendrarietganzen, kleine zwanen of wilde zwanen worden gebruikt om te rusten of om te slapen. Groepen kleine zwanen, wilde zwanen en toendrarietganzen overwinteren vaak op de Nederlandse akkers, genoemde soorten zijn bovendien gevoelig voor verstoring en veranderingen van de mens. Veel van deze soorten zijn ook erg plaatstrouw en worden vaak ieder jaar op dezelfde akkerpercelen waargenomen.

Alle 3 genoemde soorten hebben een instandhoudingsdoel als slaap en rustplaats. Foerageergebied van ganzen en zwanen is geen instandhoudingsdoel. Dit betekent dat hun rust- en slaappleaats niet mag worden bedreigd, doordat ze in de omgeving worden weggejaagd door te weinig voedsel.

Effecten en ontheffing

Vogels met jaarrond beschermde nesten

Van een aantal vogelsoorten zijn de nesten het hele jaar door beschermd. Ook de functionele leefomgeving is daarbij beschermd. Bij de aantasting van de nestlocatie en/of de functionele leefomgeving is een ontheffing Wet natuurbescherming noodzakelijk.

Jaarrondsoorten kerkuil, buizerd, grote gele kwikstaart en sperwer kunnen het plangebied gebruiken om te jagen. Verblijfplaatsen (bomen en geschikte bebouwing) zijn niet aanwezig, negatieve effecten op verblijfplaatsen van jaarrond beschermde vogelsoorten worden hiermee uitgesloten. Ook na de ontwikkelingen blijft het plangebied voor jaarrondsoorten beschikbaar. Wel moet vermeld worden dat door de zonnepanelen het jagen voor bijvoorbeeld een buizerd of kerkuil lastiger wordt. Of dit uiteindelijk tot een negatief effect zal leiden moet nog bewezen worden.

Overige (broed)vogels

Alle vogelsoorten in Nederland zijn beschermd onder de Wet natuurbescherming. Voor alle beschermde inheemse (ook algemeen voorkomende) vogelsoorten geldt een verbod op handelingen die opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren vernielen of beschadigen, alsook op het wegnemen van nesten van vogels. Daarnaast is het verboden vogels opzettelijk te storen, tenzij de verstoring niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort. Door versturende werkzaamheden buiten het broedseizoen uit te voeren kan in veel situaties worden voorkomen dat gehandeld wordt in strijd met deze verbodsbepaling. De periode van 1 maart tot 15 juli wordt over het algemeen beschouwd als broedseizoen¹. Voor de Wet natuurbescherming zijn echter alle bewoonde vogelnesten beschermd, ongeacht het tijdstip van het jaar en ongeacht de zeldzaamheid van de soort.

Niet-broedvogels

Met de inrichting van het zonnepark zal de rust- en pleisterlocatie voor de genoemde soorten mogelijk verloren gaan. Er is nog onvoldoende bekend van zonneparken in relatie tot overwinterende en rustende ganzen en zwanen in Nederland. Wel is bekend dat de soorten gevoelig zijn voor veranderingen en verstoringen in het landschap. In diverse publicaties van Natura2000 doelsoorten zijn uitgebreide rapporten verschenen over de invloeden van verstoring van overwinterende vogels in Nederland.

Omdat er nog veel kilometers afstand tussen de betreffende Natura 2000-gebieden liggen en er voldoende akkergebouwgebieden te vinden zijn, kan in dit geval gesproken worden over niet essentieel foerageergebied voor deze soorten. Slaapplaatsen van deze soorten zijn eveneens niet vastgesteld. Toendrarietganzen leggen daarbij gemiddeld grotere afstanden af dan andere ganzensoorten; afstanden van 30 kilometer tussen voedselterreinen en slaapplaats zijn niet ongewoon. (uit profieldocument Toendrarietgans). Toendrarietganzen zoeken in een grote range naar voedsel en dus ondersteunt dit dat er voldoende leefgebied aanwezig is.

Conclusie: werkzaamheden moeten buiten het broedseizoen van vogels uitgevoerd worden.

¹ In het kader van de Wet natuurbescherming wordt voor het broedseizoen geen standaardperiode gehanteerd. Van belang is of een broedgeval verstoord wordt, ongeacht de datum. Globaal gaat het echter om de periode van 1 maart tot 15 juli.

4.3 Reptielen

Voorkomen en functie

Beschermde reptielen, zoals ringslang, gladde slang, levendbarende hagedis en hazelworm, zijn gebonden aan specifieke terreinen. In het plangebied ontbreekt dergelijk geschikt biotoop zoals heideterreinen, goed ontwikkelde waterlopen en venranden. Er zijn ook geen verspreidingsgegevens bekend van reptielen in en rondom het plangebied (NDFF, 2020) (Creemers et al, 2009).

Effecten en ontheffing

Op basis van het aanwezige biotoop kunnen beschermde reptielen worden uitgesloten. Negatieve effecten op reptielen zijn dan ook niet aanwezig. Nader onderzoek of een ontheffing Wet natuurbescherming is voor reptielen niet aan de orde.

Conclusie: nader onderzoek of het aanvragen van een ontheffing is in het kader van de Wet natuurbescherming voor reptielen niet noodzakelijk.

4.4 Amfibieën

Voorkomen en functie

Soorten waarvoor een provinciale vrijstelling geldt

Een aantal soorten zoals bruine kikker en gewone pad kunnen de randen, houtwal en sloten gebruiken als landbiotoop. Geschikte voortplantingswateren zoals poelen ontbreken.

Soorten waarvoor geen provinciale vrijstelling geldt

Beschermde soorten amfibieën waarvoor geen vrijstelling geldt, zoals kamsalamander of rugstreeppad, worden niet verwacht in het plangebied vanwege de aanwezige, ongeschikte habitat voor deze soorten. Zo ontbreken waterelementen in het plangebied en is geschikt landbiotoop afwezig. Er zijn ook geen verspreidingsgegevens bekend van beschermde amfibieën rondom het plangebied (NDFF, 2020) (Creemers et al, 2009).

Effecten en ontheffing

Soorten waarvoor een provinciale vrijstelling geldt

De ingreep zal naar verwachting niet leiden tot een beperkt verlies van leefgebied van de genoemde (algemeen) voorkomende amfibieën met het beschermingsregime “andere soorten”. Met de inrichting van het zonneveld waarbij ook extra natuur ontwikkeld wordt, heeft een positief effect op amfibieën. Het eventuele leefgebied voor deze soorten blijft ook na de ontwikkeling van het zonneveld voorhanden. Daarnaast is voor deze beschermde soorten bij een ruimtelijke inrichting door de provincie Noord-Brabant een vrijstelling van de ontheffingsplicht opgesteld.

Soorten waarvoor geen provinciale vrijstelling geldt

Beschermde amfibieën waarvoor geen vrijstelling geldt, kunnen op basis van de aanwezige biotoop worden uitgesloten, waardoor er geen sprake is van negatieve effecten. Nader onderzoek of een ontheffing Wet natuurbescherming is voor amfibieën niet aan de orde.

Conclusie: nader onderzoek of het aanvragen van een ontheffing is in het kader van de Wet natuurbescherming voor amfibieën niet noodzakelijk.

4.5 Vissen

Voorkomen en functie

Binnen het plangebied zijn geen watervoerende elementen (sloten, poelen, enzovoort) aanwezig. Derhalve ontbreekt geschikt leefgebied voor vissen en zijn deze dan ook niet aanwezig.

Effecten en ontheffing

Beschermd vissen zijn niet in het plangebied aanwezig. Er worden dan ook geen effecten op beschermd vissen verwacht. Nader onderzoek of een ontheffing Wet natuurbescherming voor vissen is niet aan de orde.

Conclusie: nader onderzoek of het aanvragen van een ontheffing is in het kader van de Wet natuurbescherming voor beschermd vissen niet noodzakelijk.

4.6 Ongewervelden

Voorkomen en functie

Van de groep ongewervelden (dagvlinders, libellen, kevers, kreeftachtigen en weekdieren) worden beschermd soorten als gevlekte witsnuitlibel en platte schijfhoorn niet verwacht. Dit door het ontbreken van geschikt habitat dat onder andere bestaat uit heideterreinen en venranden. Er zijn ook geen verspreidingsgegevens bekend van beschermd ongewervelden in en rondom het plangebied. Veel van de beschermd ongewervelden komen alleen voor in natuurgebieden.

Effecten en ontheffing

In het plangebied zijn geen beschermd ongewervelden aanwezig. Er is geen sprake van negatieve effecten op beschermd ongewervelden. Nader onderzoek of een ontheffing Wet natuurbescherming is voor ongewervelden niet aan de orde.

Conclusie: nader onderzoek of het aanvragen van een ontheffing is in het kader van de Wet natuurbescherming voor beschermd ongewervelden niet noodzakelijk.

5 Conclusie

5.1 Beschermde soorten

5.1.1 Soorten waarvoor een provinciale vrijstelling geldt

De ontwikkeling zal naar verwachting leiden tot een beperkt verlies van leefgebied van een aantal beschermde soorten waarvoor een provinciale vrijstelling geldt. Het betreft soorten als ree, wild zwijn, haas, konijn en diverse algemene muizensoorten. De ingreep heeft geen invloed op de gunstige staat van instandhouding van deze soorten omdat er sprake is van een tijdelijke, en plaatselijke verstoring, er voldoende leefgebied aanwezig blijft en het relatief algemene soorten betreft.

5.1.2 Soorten waarvoor geen provinciale vrijstelling geldt

Met de volgende soorten en/of soortgroepen dient rekening te worden gehouden.

Das

Voor de das geldt dat het plangebied beschikbaar moet blijven. Door het gaashek 20 centimeter (vanaf maaiveld) te laten beginnen kan een eventuele das het plangebied blijven gebruiken om zich te verplaatsten tussen de omringende gebieden. Andere grondgebonden (zoals bunzing) profiteren hier ook van.

Broedvogels

Voor alle beschermde inheemse (ook algemeen voorkomende) vogelsoorten geldt een verbod op handelingen die opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren vernielen of beschadigen, als ook op het wegnemen van nesten van vogels. Daarnaast is het verboden vogels opzettelijk te storen, tenzij de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort. In veel situaties kan dit voorkomen worden door versturende werkzaamheden buiten het broedseizoen² uit te voeren.

5.1.3 Algemene zorgplicht

Zorgplicht

In de Wet natuurbescherming is in artikel 1.11 een omschrijving opgenomen over de algemene zorgplicht. Deze zorgplicht houdt in dat iedereen 'voldoende zorg' in acht neemt voor alle in het wild levende dieren en planten, dus ook niet-beschermde soorten, en hun directe leefomgeving. Dit is een algemene verantwoordelijkheid die voor iedereen geldt. Het betekent bijvoorbeeld dat er niet onnodig dieren en planten worden gedood, wanneer er redelijkerwijs een andere oplossing voor is, bijvoorbeeld de dieren te verplaatsen naar een ander gebied.

5.2 Bescherming gebieden

Niet stikstof- gerelateerde effecten

In de directe omgeving van het plangebied ligt het Natura 2000-gebied Weerter- en Budelerbergen & Ringselvenen. De aard van de voorgenomen werkzaamheden en ontwikkeling maakt dat de effecten uitsluitend tot het plangebied of de zeer directe zone eromheen beperkt blijven. Een toetsing op grond van de Wet natuurbescherming wordt daarom niet noodzakelijk geacht.

² In het kader van de Wet natuurbescherming wordt voor het broedseizoen geen standaardperiode gehanteerd. Van belang is of een broedgeval verstoord wordt, ongeacht de datum. Globaal gaat het echter om de periode van 1 maart tot 15 juli.

Stikstof-gerelateerde effecten

Een AERIUS-berekening is echter altijd noodzakelijk om de precieze uitstoot en depositie van stikstof, en de gevolgen daarvan op Natura 2000-gebieden te bepalen (AERIUS, 2020). Deze AERIUS berekening is reeds uitgevoerd en wordt als apart document meegeleverd. De AERIUS-berekening maakt geen onderdeel uit van deze quickscan.

5.3 Bescherming houtopstanden

Er worden binnen het plangebied geen bomen gekapt. Een nadere toetsing van houtopstanden is daarom niet noodzakelijk.

5.4 Natuur Netwerk Brabant

Het plangebied zelf maakt geen onderdeel uit van het NNB. Het plangebied grenst wel aan de westkant (ter hoogte van de houtwal) aan het NNB-gebied. Met de voorgenomen werkzaamheden worden geen negatieve effecten verwacht op de wezenlijke waarden en kenmerken van het NNB. Van afname van areaal is geen sprake, tevens worden geen effecten verwacht die de wezenlijke waarden en kenmerken van het NNB significant aantasten. Gezien de ligging en de aard van de voorgenomen ontwikkelingen, worden er geen externe effecten verwacht op het aangrenzende NNB gebied. De waterhuishouding en bodemtoestand wordt niet beïnvloed. Een toetsing aan het NNB wordt niet noodzakelijk geacht.

5.5 Uitvoerbaarheid van de plannen

Mits rekening gehouden wordt met de voorgenoemde maatregelen en werkwijze is geen overtreding van de natuurwetten en natuurbeleid aan de orde. Vanuit de eisen van de natuurbescherming is het plan derhalve uitvoerbaar.

5.6 Geldigheid rapportage

Dit rapport gaat in op de effecten van de ontwikkeling zoals beschreven in hoofdstuk 1.2. Wijzigingen of aanpassingen in de ontwikkeling kunnen tot andere conclusies ten aanzien van de effecten op beschermde soorten leiden.

Literatuurlijst

- AERIUS Calculator (2020). Datum van raadplegen: 19-10-2020.
<https://calculator.aerius.nl/calculator/?locale=nl#>
- Adviesbureau Haver Droeze. (2020). *Landschappelijke inpassing zonnepark "Aardbrandsven" te Cranendonck*. Amersfoort: Adviesbureau Haver Droeze.
- Boer&Bunder. (2020, oktober 15). *Boer&Bunder*. Opgehaald van <https://boerenbunder.nl/report/51.28916,5.61333>
- FLORON. (2020, oktober 15). *FLORON Verspreidingsatlas Vaatplanten*. Opgehaald van verspreidingsatlas: <https://www.verspreidingsatlas.nl/0416#>
- FLORON. (2020, oktober 15). *FLORON Verspreidingsatlas Vaatplanten*. Opgehaald van verspreidingsatlas: <https://www.verspreidingsatlas.nl/0389#>
- Provincie Noord-Brabant. (2020, oktober 15). *Natuurbeheerplan*. Opgehaald van Kaartbank Brabant: <https://kaartbank.brabant.nl/viewer/app/natuurbeheerplan/>
- Eelerwoude. (2020). *Ruimtelijke onderbouwing zonneveld Aardbrandsven-Cranendonck, conceptversie 2020*. Goor: Eelerwoude.
- ESRI Nederland (2020, oktober 19). *ESRI*.
- Creemers R.C.M. & van Delft J.J.C.W. (2009). De amfibieën en reptielen van Nederland, - Nederlandse fauna 9. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, European invertebrate Survey – Nederland, Leiden.
- Ministerie van Economische Zaken (2016). Soortenbescherming bij ruimtelijke ingrepen. Ministerie van Economische Zaken, versie 1.3.
- NDFF (2020, oktober 19). *Nationale Databank Flora en Fauna*. Opgehaald van NDFF- ecogrid: <https://ndff-ecogrid.nl/>
- Van Aalst, J. (2020, oktober 19). *Imeris*. Opgehaald van www.imeris.nl
- Vogelbescherming Nederland. (2021, januari 13). *Wilde Zwaan*. Opgehaald van Vogelbescherming Nederland: <https://www.vogelbescherming.nl/ontdek-vogels/kennis-over-vogels/vogelgids/vogel/wilde-zwaan>

Bijlage 1 Wettelijk kader natuurwetgeving

Bescherming van soorten

Zorgplicht

De Wet natuurbescherming erkent de intrinsieke waarde van in het wild levende planten- en diersoorten, of de soort nu beschermd is of niet (= zorgplicht). Deze zorgplicht houdt in dat eenieder voldoende zorg in acht moet nemen voor de in het wilde levende dieren en planten, alsmede voor hun directe leefomgeving. Overtreding van de zorgplicht is niet strafbaar gesteld, maar kan door toepassing van bestuursdwang wel worden gehandhaafd.

Beschermingsregimes

Op het onderdeel soortbescherming deelt de Wet natuurbescherming soorten in drie beschermingsregimes in:

1. Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn

Alle vogels cf. artikel Vogelrichtlijn

2. Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn

Soorten uit Bijlage IV Habitatrichtlijn, Bijlage I en II van het Verdrag van Bern en Bijlage II van het Verdrag van Bonn. In de bijlagen van de Verdragen van Bern en Bonn worden ook vogels genoemd³.

3. Beschermingsregime “andere soorten”

Soorten die uit nationaal oogpunt bescherming behoeven.

Elk van deze beschermingsregimes heeft zijn eigen verbodsbepalingen en vereisten voor vrijstelling of ontheffing van de verboden.

Verbodsbepalingen

De Wet natuurbescherming gaat uit van het ‘nee, tenzij-principe’. In de wet worden ten aanzien van de beschermde soorten een aantal verbodsbepalingen genoemd (figuur 1). De verbodsbepalingen zijn gekoppeld aan het beschermingsregime van de soort (resp. Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn of de groep ‘Overige soorten’). Dat betekent dat deze verbodsbepalingen niet overtreden mogen worden, tenzij voor de soort(en):

- een vrijstelling geldt;
- er gewerkt wordt met een goedgekeurde Gedragscode (feitelijk een collectieve ontheffing);
- een ontheffing is verkregen.

³ De brochure ‘Soortenbescherming bij ruimtelijke ingrepen’, versie 1.3. Ministerie van EZ, december 2016 impliceert dat de bescherming uit de Vogelrichtlijn prevaleert boven de bescherming van vogels uit de verdragen van Bonn en Bern

Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn § 3.1 Wn	Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn § 3.2 Wn	Beschermingsregime andere soorten § 3.3 Wn
Art 3.1 lid 1 Het is verboden in het wild levende vogels opzettelijk te doden of te vangen.	Art 3.5 lid 1 Het is verboden soorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te doden of te vangen	Art 3.10 lid 1a Het is verboden soorten opzettelijk te doden of te vangen
Art 3.1 lid 2 Het is verboden opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren van vogels te vernietigen of te beschadigen, of nesten van vogels weg te nemen	Art 3.5 lid 4 Het is verboden de voortplantingsplaat- sen of rustplaatsen van dieren te beschadigen of te vernietigen	Art 3.10 lid 1b Het is verboden de vaste voortplanting- plaatsen of rustplaatsen van dieren opzettelijk te beschadigen of te vernietigen
Art 3.1 lid 3 Het is verboden eieren te rapen en deze onder zich te hebben	Art 3.5 lid 3 Het is verboden eieren van dieren in de natuur opzettelijk te vernietigen of te rapen	Niet van toepassing
Art 3.1 lid 4 en lid 5 Het is verboden vogels opzettelijk te storen, tenzij de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort	Art 3.5 lid 2 Het is verboden dieren opzettelijk te verstoren	Niet van toepassing
Niet van toepassing	Art 3.5 lid 5 Het is verboden plantensoorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernietigen	Art 3.10 lid 1c Het is verboden plantensoorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernietigen

Figuur 1. Overzicht verbodsbepalingen Wet Natuurbescherming (bron: brochure 'Soortenbescherming bij ruimtelijke ingrepen', versie 1.3. Ministerie van EZ, december 2016).

Om af te mogen wijken van de verbodsbepalingen (en deze toch te mogen overtreden) via een ontheffing of een vrijstelling moet aan drie criteria worden voldaan:

1. er is geen andere bevredigende oplossing voor de handeling (=alternatievenafweging);
2. de afwijking is gebaseerd op een in de wet genoemd belang (b.v. openbare veiligheid of volksgezondheid);
3. de ingreep of handeling mag geen afbreuk doen aan en/of verslechtering betekenen voor de staat van instandhouding van de soort.

Als aan (alle) drie deze vereisten voldaan is, kan een ontheffing worden verleend. Voor een aantal handelingen zijn bovendien vrijstellingen mogelijk in de vorm van een provinciale verordening of een (goedgekeurde) gedragscode.

Voorgaand figuur geeft een overzicht van de verbodsbepalingen per beschermingsregime. De verbodsbepalingen voor de groep van overige, 'nationale' soorten zijn geïnspireerd op de Habitatrichtlijn en op een aantal punten versoepeld. Zo is het opzettelijk verstoren van beschermde soorten (en hun verblijfplaatsen) uit deze groep van overige soorten niet langer verboden. Wel is het nog steeds verboden om vaste verblijfplaatsen van dieren onder dit beschermingsregime opzettelijk te beschadigen of te vernietigen.

Voor vogels geldt dat verstoren niet verboden is als de verstoring maar niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de soort (*artikel 3.1, lid 4 en lid 5*). Het beschadigen van in gebruik zijnde vogelnesten tijdens het broedseizoen blijft verboden, maar het verstoren dus niet meer, tenzij er sprake is van een wezenlijke invloed op de staat van instandhouding van de specifieke soort(en). Het is aan de initiatiefnemer om zich op de hoogte te (laten) stellen, en waar nodig aan te tonen, dat de op zich versturende activiteit geen bedreiging vormt voor de staat van instandhouding van de betreffende vogelsoort.

Tot slot geldt het opzettelijk doden of vangen en het verbod om vaste verblijfplaatsen of rustplaatsen opzettelijk te vernielen of beschadigen, niet voor bosmuis, huisspitsmuis of veldmuis in of op gebouwen of de daarbij behorende erven of roerende zaken (*artikel 3.10 lid 3*). Zie kader – Opzettelijkheid.

Kader - Opzettelijkheid

In de Wet natuurbescherming is bij meer verbodsbepalingen dan onder de Flora en faunawet het opzetvereiste toegevoegd, in lijn met de artikelen van de Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn. In de Flora en faunawet was alleen sprake van het opzetvereiste bij verontrusting (artikel 10). Hierdoor was de Flora en faunawet strenger dan de verbodsbepalingen van de Habitatrichtlijn. Niet-opzettelijke handelingen waarbij de verbodsbepalingen overtreden worden, zijn nu niet langer verboden. Daar is van belang dat het Europees Hof van Justitie in zijn jurisprudentie heeft bepaald dat onder opzet ook voorwaardelijke opzet moet worden begrepen: *“Daarvan is sprake als iemand een handeling verricht en daarbij bewust de aanmerkelijke kans aanvaardt dat zijn gedragingen schadelijke gevolgen hebben voor een dier of plant....”*.

Andere bevredigende oplossing(en)

De initiatiefnemer moet aantonen en beargumenteren dat er geen andere bevredigende oplossingen zijn waardoor overtreding van de verbodsbepaling(en) kan worden voorkomen, bijvoorbeeld door planaanpassing of het aanpassen van de uitvoeringsperiode. Het is aan het bevoegd gezag (doorgaans dus de provincie) om de alternatieve oplossingen te beoordelen en hierover te besluiten. De onderbouwing moet gebaseerd zijn op objectieve en controleerbare gegevens.

Belangen

Voor de soorten die beschermd zijn onder de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn kan alleen ontheffing of vrijstelling worden verleend op grond van de in deze richtlijnen genoemde belangen. Voor de groep van overige, nationaal beschermde soorten wordt uitgegaan van de in de Habitatrichtlijn genoemde belangen, plus een aantal aanvullende belangen. In het Kader - Wettelijk Belang wordt een overzicht gegeven van deze belangen.

Staat van instandhouding van de soort

Tot slot moeten de effecten van de voorgenomen handeling(en) worden beoordeeld aan de staat van instandhouding (Svl) van de soort. Zie ook kader – Staat van instandhouding. De Svl varieert per soort en per handeling, en is niet vastgelegd in de wet. Een handeling op een zeldzame beschermde soort zal eerder leiden tot een negatief effect op de Svl dan bij een algemene soort. Belangrijk is ook de trend (aantalsontwikkeling) en de ruimtelijke verspreiding van de soort. Bij de beoordeling moet rekening worden gehouden met cumulatieve (versterkende) effecten, bijvoorbeeld door andere handelingen of ontwikkelingen in de omgeving en met reeds verleende ontheffingen voor dezelfde populaties van deze soort(en). Bij de beoordeling mogen compenserende en mitigerende (verzachtende) maatregelen worden betrokken. Het ecologische toetsingscriterium verschilt per beschermingsregime. Om te beoordelen of aan deze criteria wordt voldaan, moet inzicht worden gegeven in:

1. De Svl (van de populatie) van de soort (in zijn natuurlijke verspreidingsgebied).
2. Het effect van de handeling of ontwikkeling op de soort.

Kader - Staat van instandhouding

- **Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn:** “De maatregelen leiden niet tot verslechtering van de staat van instandhouding van de betreffende soort”.
- **Beschermingsregime soort Habitatrichtlijn:** “Er wordt geen afbreuk gedaan aan het streven de populaties van de betrokken soort in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan”.
- **Beschermingsregime Overige soorten:** “Er wordt geen afbreuk gedaan aan het streven de populaties van de betrokken soort in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan”.

Voorkomen van overtreding verbodsbepalingen

In sommige situaties kunnen maatregelen worden getroffen waardoor negatieve effecten en overtreding van de verbodsbepalingen van de Wet natuurbescherming kunnen worden voorkomen. Bijvoorbeeld door de kap van bomen met broedende vogels uit te stellen tot na de broedtijd. Al kan de boom ook een nest bevatten van een vogelsoort waarbij het nest jaarrond beschermd is, waardoor overtreding niet kan worden voorkomen. Het plannen van werkzaamheden buiten de kwetsbare periode(n) van beschermde soorten is een veel toegepaste maatregel. Andere mogelijkheden om overtreding te voorkomen zijn wellicht het aanpassen van de werkvolgorde, gebruik te maken van andere apparatuur of de werkzaamheden te faseren in ruimte en tijd (zoals in het voorbeeld).

Vrijstellingen

Onder de Wet natuurbescherming is niet altijd een ontheffing nodig bij handelingen die leiden tot overtreding van de verbodsbepalingen in de wet. Dit zijn bijvoorbeeld de provinciale vrijstellingen en de gedragscodes. Ook kan er sprake zijn van een vrijstelling als de handeling is opgenomen in een beheerplan voor een Natura 2000-gebied of programma in het kader van een programmatische aanpak. Tot slot kan het Rijk voor handelingen en activiteiten waarvoor zij bevoegd gezag is een vrijstelling geven in de vorm van een Ministeriële Regeling. Vrijstellingen kunnen alleen gelden voor de verbodsbepalingen en de voorwaarden zoals genoemd bij de verschillende beschermingsregimes.

Provinciale verordening

Provinciale Staten kunnen vrijstelling van de verbodsbepalingen verlenen. Zo zijn met een provinciale verordening een aantal vooral algemeen voorkomende en beschermde zoogdieren als egel en rosse woelmuis vrijgesteld van de ontheffingsplicht. Door deze mogelijkheid ontstaan echter wel verschillen in de bescherming van soorten tussen de verschillende provincies.

Programmatische aanpak

De Wet natuurbescherming biedt de mogelijkheid om een programmatische aanpak toe te passen. Een dergelijk programma kan zowel door het Rijk als door provincies worden opgesteld. Onder de Flora en faunawet is reeds ervaring opgedaan onder de ‘Generieke’ of ‘Gebiedsgerichte aanpak’. Tevens is voor een aantal grootschalige ontwikkelingen en plangebieden een Generieke ontheffing verleend zoals voor de gemeente Tilburg, het Havengebied Rotterdam en Vliegveld Twente. Het biedt de mogelijkheid om door middel van een actieve leefgebiedenbenadering te streven naar een betere verbinding tussen economie en ecologie.

Beheerplan Natura 2000-gebied

Tot slot zijn handelingen die onderdeel uitmaken van een beheerplan voor een Natura 2000-gebied of een programmatische aanpak (zoals stikstof) vrijgesteld, mits de handelingen zijn getoetst aan de criteria voor afwijking van de soortenbeschermingsregimes.

Kader - Wettelijk Belang

Voor vogels beschermd onder de Vogelrichtlijn kan ontheffing of vrijstelling worden verleend op grond van de volgende belangen:

- in het belang van de volksgezondheid of de openbare veiligheid;
- in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer;
- ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren;
- ter bescherming van flora en fauna;
- voor onderzoek en onderwijs, het uitzetten of herinvoeren van soorten, of voor de daarmee samenhangende teelt;
- om het vangen, onder zich hebben of elke andere wijze van verstandig gebruik van bepaalde vogels in kleine hoeveelheden selectief en onder strikt gecontroleerde omstandigheden toe te staan.

Voor soorten beschermd onder de Habitatrichtlijn, het Verdrag van Bern of het Verdrag van Bonn kan ontheffing of vrijstelling worden verleend op grond van de volgende belangen:

- in het belang van de bescherming van wilde flora of fauna, of in het belang van de instandhouding van de natuurlijke habitats;
- ter voorkoming van ernstige schade aan met name de gewassen, veehouderijen, bossen, visgronden, wateren of andere vormen eigendom;
- in het belang van volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijk gunstige effecten;
- voor onderzoek en onderwijs, repopulatie of herintroductie van deze soorten, of voor de daartoe benodigde kweek, met inbegrip van kunstmatige vermeerdering van planten, of
- om onder strikt gecontroleerde omstandigheden mogelijk te maken op selectieve wijze en binnen bepaalde grenzen een beperkt, bij de ontheffing of vrijstelling vastgesteld aantal van bepaalde dieren van de aangewezen soort te vangen, onder zich te hebben, onderscheidenlijk een beperkt bij de ontheffing of vrijstelling vastgesteld aantal planten van de aangewezen soort te plukken of onder zich te hebben.

Voor andere 'nationaal' beschermde soorten kan ontheffing of vrijstelling worden verleend op grond van de volgende belangen:

- de belangen die gelden voor soorten van de Habitatrichtlijn zoals hierboven genoemd;
- in het kader van de ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden, daaronder begrepen het daarop volgende gebruik van het ingerichte of ontwikkelde gebied;
- ter voorkoming van schade en overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes of begraafplaatsen;
- ter beperking van de omvang van de populatie van dieren, in verband met door deze dieren ter plaatse en in het omringende gebied veelvuldig veroorzaakte schade of in verband met de maximale draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden;
- ter voorkoming of bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren;
- in het kader van bestendig beheer of onderhoud in de landbouw of bosbouw;
- in het kader van bestendig beheer of onderhoud aan vaarwegen, watergangen, waterkeringen, waterstaatswerken, oevers, vliegvelden, wegen, spoorwegen of bermen, of in het kader van natuurbeheer;
- in het kader van bestendig beheer of onderhoud van landschappelijke kwaliteiten van een bepaald gebied;
- in het algemeen belang van de betreffende soort.

Eelerwoude

www.eelerwoude.nl